

Ecologie als strijd of klimaatconsensus: tussen klimaatwetenschap en politieke ecologie

Pascal Debruyne

De klimaatsveranderingen zijn een hype. We lijken het over niets zo eens te zijn als over de verstrekkende negatieve gevolgen van de klimaatsverandering. De mogelijke apocalyps, zo lijkt het, spoort ons aan tot actie. De acute noodzaak tot ingrijpen hoeft geen discussie. De wetenschappen (klimaatwetenschap, natuurkunde, biologie, enz.) spelen een vooraanstaande rol in dit proces. In dit kort essay wordt echter betoogd dat deze opstoot van alarmisme, gebaseerd op een wetenschappelijke consensus, zich onvermijdelijk vermengt met een technologisch optimisme. Dit technologisch optimisme incorporeert de wetenschappelijke consensus over de klimaatsveranderingen en dit zonder de gevolgtrekking dat er een 'politiek' probleem is met ons op economische groei gerichte bestel. De vraag die rest is of deze ecologische politiek op basis van een wetenschappelijke consensus een voldoende basis voor een politieke ecologie vormt?

De wetenschappelijke consensus vs. dominante machtsverhoudingen

Het VN-klimaatpanel (IPCC) maakte in zijn drie klimaatrapporten van 2007 bekend wat iedereen meer en meer lijkt te beseffen: de aarde stevent af op een ecologische ramp. Vijf voor twaalf werd opeens vijf na twaalf. Centraal in het rapport staat de wetenschappelijke consensus over de oorzaken, de ernst en de urgentie van het klimaatvraagstuk: de aarde warmt op, de mens is de hoofdverantwoordelijke en de toekomstige opwarming zal minstens 'gematigd sterk' zijn. De gevaarlijke grens van 2 graden Celsius opwarming zal deze eeuw wellicht nog overschreden worden. Om dat alsnog te vermijden zou de mondiale broeikasgasuitstoot immers met minstens 80% moeten dalen tegen 2050. Toch leidt deze wetenschappelijke consensus niet tot eensgezinde conclusies. Ondanks de schijn van die wetenschappelijke consensus, tekent er zich in de praktijk een politieke strijd af. Die leidt de consensus over het klimaat doorheen verschillende filters, belangen en ideologische posities. De uitkomst van dit (machts-)proces lijkt steeds opnieuw de dominante politieke en economische machtsverhoudingen te bevestigen.

Voorbeelden hiervan zijn het pleidooi van Manuel Barroso, de voorzitter van de Europese Commissie, die in de opmaak van de Lissabonagenda stelde dat om tegen 2010 van Europa 'de meest competitieve en concurrentiële economie' te maken,

onverwijd acties tegen de klimaatveranderingen moeten worden genomen. Het credo van de Europese Commissie, dat gebaseerd is op de neoklassieke economie, is gekend en het blijft ook overeind: jaarlijkse groei van het BNP met 3% . Als een Deus Ex Machina valt ook voor Guy Verhofstadt, (ex)-monetarist en ex-Chicago Boy, plots het ecologische bewustzijn uit de lucht. We moeten volgens de liberale leider op zijn minst streven naar 'slimme' of 'duurzame' groei. Zijn laatste burgermanifest predikt echter nog steeds de lof van de vooruitgang in de farmaceutische en auto-industrie. Wat blijft, ondanks de wetenschappelijke consensus, is het grenzeloze technologisch optimisme en de obsessie met economische groei. Ecologische problemen worden gereduceerd tot technische problemen, die rationeel beheersbaar en beheerbaar zijn.

Door deze technische neutralisering van het ecologisch probleem, een probleem dat structureel ingebakken zit in ons politiek-economisch bestel van grenzeloze groei, blijven de dominante machtsverhoudingen onaangetaast. Willen we die omkeren, dan moeten twee zaken aangepakt worden. Ten eerste moet de vanzelfsprekendheid waarmee de wetenschappelijke consensus wordt gelijk gesteld aan (ecologische) 'politiek' worden doorgeprikt. Ten tweede is er nood aan de uitwerking van een meer 'politieke' ecologie, met macht als uitgangspunt van de analyse. Die politieke ecologie kan ingaan tegen dit technologisch optimisme en de achterliggende neoliberale groei-ideologie. De wetenschappelijke neutraliteit kan noch weerstand bieden aan deze neoliberale ideologie, noch aan het 'duurzame' discours dat daaruit voortvloeit, zoals duurzame groei en slimme groei. De bestaande ecologische problemen, alsook de ongelijkheid die daaruit voortkomt, zijn systematisch en structureel in het BNP-groeimodel en ze worden hierdoor gemakkelijk in stand gehouden en gereproduceerd.

“Door de technische neutralisering van het ecologisch probleem, een probleem dat structureel ingebakken zit in ons politiek-economisch bestel van grenzeloze groei, blijven de dominante machtsverhoudingen onaangetaast.”

De Post-politieke natuur: ecologie als techniek en wetenschap

Wanneer ecologische politiek gelijk gesteld wordt aan een wetenschappelijke consensus dan kunnen we spreken over 'Post-politiek'. Post-politiek reduceert politiek tot een technische aangelegenheid, die politiek binnen de bestaande contouren houdt. Politiek, ook ecologische politiek, wordt gereduceerd tot een 'beheerskwesitie'. Wat verdwijnt uit de discussies over politiek is 'de politieke daad'. Een politieke daad moet niet vertrekken vanuit 'de kunst van het mogelijke'

(beheer), maar vanuit 'de kunst van het onmogelijke' (Zizek 1999). De politieke daad is niet gewoon iets dat goed functioneert binnen het kader van de bestaande relaties, maar een daad die het kader van de manier waarop de dingen werken verandert. Zizek stelt terecht dat het conflict over globale ideologische visies, waar de strijd om de macht centraal staat, vervangen wordt door de samenwerking van verlichte rationele technocraten.

De technische en wetenschappelijke consensuspolitiek leidt tot het opheffen van dissensus en conflict, die nochtans constitutief zijn voor 'politiek'. Zodra de consensus de politiek overheerst, is noch geschiedenis, noch politiek conflict nodig. Politieke democratie wordt overbodig eens de wetenschappelijke consensus de politiek bepaalt. Democratie, waarin ideologie en politieke strijd centraal staan, verwordt dan tot technocratie. De ideologische keuze verdwijnt uit het politieke moment. Zo vergaat het ook het ecologische thema, wanneer het milieu gereduceerd wordt tot de wetenschappelijke consensus. De vijand wordt gereduceerd tot een abstracte natuurlijke CO₂-uitstoot, die dé mensheid aan dezelfde risico's bloot stelt. Antwoorden op die milieucatastrofe worden dan beperkt tot een technologisch moderniseringsoffensief

en slimme groei. Onder die holistische mythe van 'dé mensheid' en 'het milieu' blijven echter machtsconfiguraties en ongelijkheid aanwezig, die duidelijk maken dat niet iedereen aan 'gelijke risico's' bloot staat. Het milieu, zoveel is duidelijk, wordt ingeschakeld in een globale ecologische machtsarena. Om een antwoord te bieden op deze situatie van Post-politiek is een adequatere theorie noodzakelijk over de betekenis van politiek binnen de ecologie.

Politieke ecologie

Politiek die zich met het milieu en de natuur bemoeit, moet vanzelfsprekend te rade gaan bij de milieu- en natuurwetenschappen. Echter, deze natuurlijke "wetenschappelijke" categorieën zijn nog geen politieke categorieën. Wat ze politiek maakt, is de inschakeling van de natuur in een sociaal proces, dat kan geduid worden als een sociale machtsstrijd over de natuur. Politiek voeren vanuit de gedepolitiseerde wetenschappelijke consensus negeert teveel deze machtsdimensie. Macht, zo stelde Gramsci, gaat terug op een moreel-intellectueel leiderschap over de politieke definitie van de economie: de productieverhoudingen. Een groep mensen verwerft volgens Gramsci die machtsposities, wanneer ze voor hun 'waarheidsregime' (bijvoorbeeld over het milieu) instemming kunnen krijgen van een meerderheid die de dominante definitie als 'normaal' aanvaardt. Hij noemde deze machtspositie 'hegemonie'. De dominante ideologie wordt met andere woorden common sense. Maar omdat elke 'hegemonie' teruggaat op een onderhandelingsproces, kan geen enkele hegemonie totaal zijn. Tegenover de hegemonie stelde Gramsci dat er nood is aan een 'war of position', een culturele strijd voor een contrahegemonie of tegendiscours. Op basis van nieuwe allianties moeten we daartoe een historisch blok vormen.

Een politieke ecologie moet dus onvermijdelijk een contrahegemonie uitbouwen, en zich gedragen weten door groeiende coalities (een historisch blok), die zich achter een sociaal-ecologische contrahegemonie plaatsen. Dit zorgt ervoor dat politiek niet beperkt blijft tot een zaak van partijen of instellingen, maar dat ook het formele en informele middenveld evenals de media deel kunnen uitmaken van de coalities (Lesage 2007). Vanuit dit perspectief van een politieke ecologie, gaan we voorbij politiek als wetenschappelijke consensus en voorbij democratie als technocratie. Deze politieke ecologie kan de dominante machtsverhoudingen, discours en politieke processen bestrijden door deze ideologisch (en dus politiek) te bekampen.

Een politieke ecologie neemt dit radicaal democratisch vertrekpunt als basis, vooraleer zich te laven aan een wetenschappelijke consensus. Deze politieke ecologie gaat ervan uit dat de biofysisch beperkte natuur onvermijdelijk het schouwtoneel is van ecologische strijd; één waar asymmetrische machtsverhoudingen centraal staan. In een begrensde wereld zijn ecologische vraagstukken dus 'machtsvraagstukken', die bepalen wie de baten van het milieugebruik krijgt aan de ene kant, en wie de milieukosten krijgt aan de andere kant. Vooral Martinez-Alier, ecosocialist en ecologisch econoom, schrijft over deze ecologische verdelingsconflicten. Omdat ecologie strijd betekent, kunnen er volgens hem steeds tegenkrachten opgebouwd worden. In *Environmentalism of the Poor* geeft hij een voorbeeld van de zogenaamde *Environmental Justice Movement*. Dit *ecologismo popular*, ecologische bewegingen die

"In een begrensde wereld zijn ecologische vraagstukken dus 'machtsvraagstukken', die bepalen wie de baten van het milieugebruik krijgt aan de ene kant, en wie de milieukosten krijgt aan de andere kant."

strijden tegen ecologische onrechtvaardigheid, brengt een andere kijk op natuur, klimaat en duurzaamheid. De nadruk ligt op ecologische verdelingsconflicten, die deze onderdrukte groepen in beweging brengt. Centraal staat de analyse van de macht in deze ecologische verdelingsconflicten, en hoe via het *ecologismo popular* strijd wordt geleverd voor een rechtvaardige verdeling van ecologische lasten. Een radicale politieke ecologie probeert, vanuit haar machtsanalyse, juist die sociaal rechtvaardige en ecologisch duurzame strijd dichterbij te brengen.

Bibliografie:

Gramsci, A., *Selections from the prison notebooks*, New York, International Publishers, 1971.

Lesage, D., 'Zalige Virtuele Wereld. De gangbare kijk op de milieuproblematiek en de tegenhegemonie', *Oikos* 40, 2007, p.29-37

Zizek, S., *Pleidooi voor intolerantie*, Boom essay, 2000.

Bio

Pascal Debruyne is moraalfilosoof, studeert in de master 'Conflict & Development', is lid van de ecologische denktank Terra Reversa en van Oikos en werkzaam bij Oxfam-Solidariteit.